

IBN HAJAR AL-'ASQALANI: BIOGRAFI SEORANG TOKOH ILMU HADITH

Oleh
Ishak Haji Sulaiman*

Abstract

This article is an attempt to analyse the personality and contributions of Ibn Hajar al-Asqalani, a Hadith scholar, who lived in 8th century of Hijrah. This study is focussed on his contributions and written works produced in the field of hadith.

1.0 Nama dan Keturunan

Nama beliau yang sebenar ialah Ahmad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. 'Ali.' Selain daripada nama sebenar ini beliau juga dikenali sebagai Ibn Hajar, al-Kinani dan Al-'Asqalani.

*Pensyarah di Jabatan Al-Qur'an & Al-Hadith, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya
'Nama dan keturunan sebenar Ibn Hajar yang tersebut sehingga datuknya yang bernama 'Ali seperti yang di atas telah disepakati di dalam kitab-kitab yang dijadikan rujukan di dalam hal ini. Walaupun begitu di dalam menentukan nama dan keturunan yang lengkap selepas datuknya yang bernama 'Ali terdapat beberapa perbezaan nama di dalam kitab-kitab tersebut seperti berikut :

1.1 Di dalam kitabnya *Raf al-Asr*, Ibn Hajar menyebut nama dan keturunannya ialah Ahmad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. 'Ali b. Ahmad.

Rujuk Ibn Hajar *Raf al-Asr*, Dar al-Kutub al-Masriyyah, t.t., h.36 dan al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, Dar al-Kutub al-Masriyyah, t.t., h.15.

1.2 Di dalam kitabnya *Anba' al-Ghumar*, beliau menyebut nama dan keturunannya ialah Ahmad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. 'Ali b. Ahmad Ibn Mahmud b. Ahmad b. Hajar

Rujuk Ibn Hajar, *Anba' al-Ghumar*, Da'irah al-Maarif al-'Uthmaniyyah, 1976, h.1-3.

1.3 Di dalam *al-Majma'* nama dan keturunan beliau disebut sebagai Ahmad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. 'Ali b. Mahmud b. Ahmad.

Rujuk Ibn Hajar *al-Majma' al-Iskandariyyah* t.t., h.243.

1.4 Di dalam *Muaqaddimah Fath al-Bari* nama penuh Ibn Hajar dinyatakan sebagai Ahmad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. 'Ali b. Hajar.

Rujuk Ibn Hajar, *Muaqaddimah Fath al-Bari*, Mustafa al-Babi al-Halabi, 1383H, Mesir.

1.5 Di dalam kitab *al-Daw al-Lami'*, nama dan keturunan sebenar Ibn Hajar dinyatakan sebagai Ahmad b. 'Ali b. Muhammad b. Muhammad b. 'Ali b. Mahmud b. Ahmad b. Hajar b. Ahmad.

Rujuk al-Sakhawi, *al-Daw al-Lami'*, Beirut, t.t, h.10.

Nama Ibn Hajar ini sukar untuk dipastikan sama ada ianya gelaran bagi datuknya yang bernama Ahmad ataupun nama keluarga bagi bapa datuknya yang bernama Ahmad.² Al-Kinani merupakan nama bagi satu qabilah 'Arab.³ Ibn Hajar sering menggunakan kalimah al-Kinani di dalam menyebut nama dan keturunannya yang lengkap. Ini menunjukkan bahawa Ibn Hajar sememangnya berasal dari keturunan 'Arab yang sebenarnya.

'Asqalani atau 'Asqalan mempunyai pengertian yang tertentu. Menurut Ya'qut dari sudut bahasa 'Asqalan bermaksud bahagian tertinggi pada kepala.⁴ Selain dari itu 'Asqalan juga merupakan nama satu kawasan tinggi yang terletak di tepi pantai di antara Gaza dan Bayt Librin.⁵ Kawasan ini dahulunya terletak di bahagian tertinggi Sham dan Syria tetapi sekarang ini berada di dalam wilayah Palestin.⁶

Ini menunjukkan bahawa keturunan Ibn Hajar berasal dari 'Asqalan di Palestin. Walaupun begitu tidak dapat dipastikan bilakah keturunan keluarga Ibn Hajar ini berpindah daripada 'Arab ke 'Asqalan dan kemudian berpindah pula daripada 'Asqalan ke Mesir.⁷

1.1 Kelahiran

Ibn Hajar telah dilahirkan pada bulan Sha'ban 773H di dalam sebuah rumah yang terletak di tepi Sungai Nil yang berdekatan dengan Dar al-Nahhas di Qaherah. Di dalam menentukan tarikh sebenar kelahiran Ibn Hajar, terdapat

---

²Ibn Hajar sendiri kurang pasti berhubung hal ini. Di dalam kitab *al-Jawahir wa al-Durar* terdapat frasa yang berkenaan, seperti berikut :

من أحمد بن علي ابن محمد بن محمد بن علي الكنانى
المكى ولجد جد أبيه أحمد لقبوا حجرا بل اسم والد أحمد

Lihat al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.15.

³*Ibid* dan *al-Majma'*, *Op.cit*,h.15

⁴Yaqut, *Mujam al-Buldan*, J il. 4, Beyrut, 1957, h.122

⁵*Ibid*

⁶*Ibid*

⁷Berdasarkan catatan sejarah, pada 19hb. Sha'aban 587H/11hb. Sept.1191M tentera Islam pimpinan Salah al-Din al-Ayyubi memasuki 'Asqalan setelah mengetahui kurangnya kekuatan orang Islam bagi menghadapi tentera Perancis. Bila keadaan ini berlaku ramai orang Islam di 'Asqalan berpindah ke Mesir dan negara-negara 'Arab yang lain.

Lihat *Ibid.* dan *al-Maqrizi*, al-Khitat : t.1, Jil.2, h.235.

perselisihan pendapat di kalangan ulama mengenainya. Sebagai contohnya, Al-Shawkani berpendapat bahawa Ibn Hajar telah dilahirkan pada 2 Sha'ban 773H.⁸ Manakala Al-Suyuti⁹ dan Ibn Imad al-Hanbali¹⁰ berpendapat bahawa Ibn Hajar telah dilahirkan pada 12 Sha'ban 773H. Di samping itu, Ibn Taghri Bardi¹¹ berpendapat bahawa Ibn Hajar dilahirkan pada 22 Sha'ban 773H.

Di dalam hal ini ternyata perselisihan pendapat para ulama' berpunca bagi menentukan angka 2, 12 dan 22 Sha'ban sebagai tarikh lahir sebenar Ibn Hajar. Walaupun begitu para ulama' bersepakat di dalam menentukan tahun 773H sebagai tahun kelahiran Ibn Hajar. Oleh yang demikian penulis tidak menetapkan bilangan haribulan yang khusus tetapi cuma menyebut bulan Sha'ban sebagai tarikh kelahiran Ibn Hajar.

1.2 Latar belakang Keluarga

Keturunan Ibn Hajar sememangnya berasal daripada tokoh-tokoh ilmuwan Islam khususnya di bidang Hadith dan Fiqh.¹² Sebagai satu bukti, datuk dari sebelah ayah Ibn Hajar bernama 'Uthman b. Muhammad (m.714H/1314M) yang bermazhab Shafi'e pernah menjadi ketua mufti di Iskandariyyah.¹³

Adik kepada 'Uthman bernama Quth al-Din Muhammad (m.741H/1340M) telah dikenali sebagai ulama' Hadith dan pernah mendapat ijazah dari seorang sheikh atau tokoh Hadith pada zamanya.¹⁴ Quth al-Din Muhammad mempunyai lima orang anak lelaki dan anaknya yang kelima bernama Nur al-Din 'Ali (777H/1376M) yang merupakan bapa kepada tokoh kajian.¹⁵

---

⁸al-Shawkani, *al-Badr al-Tala'*, t.1, h.88

⁹al-Suyuti, *al-Munjam fi al-Mu'jam*, h.130 dan *Nazm al-'Iqyan*, h.45

¹⁰Ibn al-Imad al-Hanbali, *Shadharat al-Dhahab*, h.380

¹¹Ibn Taghri Bardi, *al-Nujum al-Zahirah*, Jil.15, h.533

¹²Ibn Hajar, *al-Majma'*, h.15

¹³*Ibid*

¹⁴al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.17

¹⁵*Ibid*

'Ali memiliki kecenderungan terhadap ilmu pengetahuan dan merupakan seorang sarjana di bidang fiqh, bahasa dan kesusasteraan.¹⁶ Beliau juga merupakan seorang penyajak yang disanjung dan mempunyai beberapa antologi yang termasyur seperti Diwan al-Haram yang mengisahkan pujian terhadap Nabi dan kota Mekah.¹⁷ Walaupun beliau mempunyai bakat di bidang kesusasteraan tetapi 'Ali lebih cenderung terhadap bidang fiqh dan pernah dilantik qadi bagi menggantikan tempat Ibn Aqil (m.769H /1368M).¹⁸ Ini menunjukkan bahawa 'Ali turut mewarisi bakat dan kecenderungan ayah dan datuknya sebagai ulama dan tokoh di bidang fiqh dan Hadith.

Di dalam lingkungan usia 40 tahun 'Ali telah berkahwin dengan seorang perempuan janda bernama Tujjar bt. Muhammad b. Ibrahim al-Ziftawi.¹⁹ Sebelum berkahwin dengan Ali, Tujjar merupakan isteri kepada Ahmad b. Muhammad b. 'Abd. Muhaymin al-Bakri (m.809H/1406M).²⁰

Hasil perkahwinan ini telah menghasilkan seorang anak yang bernama 'Abd. al-Rahman, tetapi telah meninggal dunia semasa kecilnya kerana diserang penyakit.²¹ Setelah dua tahun berkahwin dengan Ali, Tujjar telah melahirkan seorang anak perempuan yang bernama Umm Muhammad Sitt al-Rakb di dalam perjalanan menuju ke Mekah pada tahun 770H/1468M.²²

Tiga tahun kemudian beliau melahirkan pula seorang anak lelaki yang diberi nama Ahmad yang akhirnya dikenali sebagai Ibn Hajar.²³ Setelah melahirkan Ibn Hajar, Tujjar telah meninggal dunia.²⁴ Kematian ibu Ibn Hajar telah disusuli pula dengan kematian bapanya pada tahun 777H/1375M.²⁵ Oleh yang demikian Ibn Hajar dan kakaknya telah menjadi anak-anak yatim piatu semasa kecilnya.

---

¹⁶al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.22

¹⁷*Ibid*

¹⁸*Ibid*

¹⁹*Ibid*

²⁰*Ibid*

²¹*Ibid*

²²*Ibid*

²³*Ibid*

²⁴*Ibid*

²⁵Ibn Hajar, *al-Majma'*, h.22

Setelah kematian ibu dan bapanya, Ibn Hajar telah dijaga dengan baik oleh kakaknya yang dianggapnya sebagai emak selepas kematian emaknya yang sebenar.²⁶ Di samping itu, melalui wasiat bapanya Ibn Hajar dan kakaknya telah dipelihara dengan baik dan penuh kasih sayang oleh kaum kerabatnya iaitu al-Khwaja Abu Bakr b. 'Ali al-Kharrubi (m.787H/1385M) yang merupakan seorang saudagar besar di Mesir.²⁷ Seorang lagi penjaga yang diamanahkan ialah Shams al-Din Muhammad b. 'Ali b. al-Qattan al-Misri (m.813H/1410M) yang merupakan seorang ulama' terkenal dan sahabat karib bapa Ibn Hajar.²⁸

1.3 Zaman Kehidupan

Ibn Hajar telah dilahirkan pada penghujung suku abad yang kelapan hijrah di masa pemerintahan Al-'Ashraf Nasir al-Din Sha'ban II (m.762H/1361M), merupakan pemerintah yang kedua puluh dua dari kerajaan Raja Bahri Mamluk yang berpusat di Mesir.²⁹

Kerajaan Mamluk³⁰ merupakan sebuah dinasti yang memerintah Mesir dan Syria di antara tahun 648H/1250M-923H/1517M.³¹ Kerajaan Mamluk adalah di antara dua buah kerajaan Islam yang terakhir di dalam peta dunia Islam selain Kerajaan 'Uthmaniyyah di Turki.³² Sebelum munculnya kerajaan Mamluk,

---

²⁶al-Sakhawi, *Op.cit*, h.17

²⁷*Ibid.*, h.22

²⁸*Ibid*

²⁹Syed Abu al-Fazl, *Diwan Ibn Hajar Al-'Asqalani*, 1962, h.6

³⁰Kalimah Mamluk bererti hamba abadi yang dimiliki. Merujuk kepada sejarah, para pemerintah dari kerajaan Mamluk ini adalah berasal dari kalangan hamba abadi yang berkulit putih berbangsa Turki. Kerajaan Mamluk ini terbahagi kepada dua. Pertama, digelar Bahri yang bermaksud sungai iaitu bagi menunjukkan kepahlawanan tentera-tentera dari Mamluk ketika berada di perairan. Kerajaan Bahri ini telah memerintah di antara tahun 648H/1250M- 792H/1396M). Kedua, digelar Burji yang bermaksud benteng atau tempat bertahan dari serangan musuh iaitu bagi menunjukkan kecenderungan bagi pemerintah untuk membina kota-kota sebagai benteng serangan daripadapihak musuh. Kerajaan Burji ini telah memerintah di antara tahun 784H/1382M-922H/1517M). Lihat Philip K. Hitti, *History of the Arabs*, 1970, London, Edisi 9, h.671; David Ayalon, *Studies on The Mamluk of Egypt* (1250M-1517M), London, h.135 dan Ibn Manzur, *Lisan al-'Arab*, Jil.iii, h. 178.

³¹Syed Abu al-Fazl, *Diwan Ibn Hajar*, 1962, h.6

³²Stanley Lane-Poole, *A History of Egypt*, London, 1963, h. 89

empayar kekuasaan Islam telah dimiliki oleh Kerajaan Tuluniyyah (t.254H/868M-292H/905M), Kerajaan Fatimiyyah (297H/909M-322H/996M) dan kerajaan Ikhshiddiyyah (323H/935M-358H-996M).³³ Ibn Hajar sempat berada di bawah dua pemerintahan Kerajaan Mamluk iaitu Bahri dan Burji.

Daripada dua kerajaan ini Ibn Hajar telah menyaksikan berbagai senario dan corak pemerintahan yang diterajui oleh Sultan atau Ketua Negara di dalam jangka masa yang tertentu.

Pada peringkat awal pemerintahan, kerajaan Mamluk telah memberikan sumbangan besar dari sudut kekuatan ketenteraan Islam. Pada tahun 658H/1260M di Syria, tentera-tentera Islam dari kerajaan Mamluk telah menewaskan tentera Tartar di bawah pimpinan Hulagu di dalam peperangan yang dikenali sebagai Ain Jalut.³⁴

Selain dari itu, kerajaan Mamluk juga pernah menewaskan tentera Mongol di bawah pimpinan Cingiz Khan dan Timur Leng yang cuba menakluki dan menawan negeri-negeri yang berada di bawah kekuasaan empayar Mamluk.³⁵ Pada zaman kegemilangannya juga dari sudut geografi politik sempadan Mesir telah meluas hingga ke padang pasir Libya, Barkah di barat, Nubah, Masawwah di selatan dan di utara hingga ke Laut Mediterranean.³⁶

Semasa Syria berada di bawah kekuasaan Mamluk sempadan pemerintahan telah dapat diperluaskan di sebelah Timur hingga ke Sungai Furat di sebelah selatan dan hingga ke tengah Semenanjung 'Arab dan di utara hingga ke Tawrus.³⁷

Peringkat kegemilangan bagi Kerajaan Mamluk ini telah diakhiri dengan pelbagai skandal dan penyelewengan yang telah dilakukan oleh pemimpinnya hingga membawa kepada ambang kejatuhan dan kelemahan.

Pada penghujung kegemilangan ini, Kerajaan Mamluk terpaksa menghadapi pemberontakan dari kumpulan yang kecewa di kalangan pemimpin, menurunnya

³³Stanley Lane-Poole, *A History of Egypt*, London, 1963, h. 89

³⁴Ahmad Shalabi, Dr., *Mawsu'ah al-tarikh* 1989, Qaherah, Jil.5, h.216; Syed Ahmad b. Zaini Dahlan, *Al-Futu'at al-Islamiyyah* 1968, Juz'.2, h.240 dan Bernard Lewis, *Egypt and Syria*, 1970, London, vol.1, h. 175

³⁵*Ibid*

³⁶*Ibid*

³⁷*Ibid*

nilai mata wang, tingginya kadar cukai, kurangnya keselamatan hidup dan harta benda serta berlakunya kebuluran. Sehubungan dengan itu, Ibn Hajar sendiri telah melihat di sepanjang hayatnya tidak kurang dari empat belas sultan yang menerajui pemerintahan di dua buah kerajaan ini (Bahri dan Burji) di Mesir yang jelas menunjukkan singkatnya masa pemerintahan mereka.³⁸

Dari aspek perkembangan sosio-politik di Mesir ketika berada di bawah pemerintahan Kerajaan Mamluk seperti yang dihuraikan di atas, sememangnya di akui berada di dalam situasi yang tidak menentu. Walaupun begitu dari aspek perkembangan aktiviti intelektual dan kesusasteraan Islam, sumbangan dan peranan pemerintah dari Kerajaan Mamluk wajar diakui dan tidak boleh dinafikan begitu sahaja.

Berdasarkan fakta sejarah, selepas kejatuhan Baghdad pada tahun 656H/125M, banyak pusat-pusat pengajian ilmu pengetahuan telah dimusnahkan. Walaubagaimanapun Mesir merupakan satu-satunya negara Islam pada ketika itu yang terselamat dari serangan pihak musuh dan Mesir telah muncul selepas itu sebagai tumpuan utama di bidang pendidikan dan kebudayaan.³⁹

Di samping itu, kejatuhan Kerajaan Islam di Sepanyol pada tahun 898H/1492M di tangan tentera Kristian di bawah pemimpin Aragon dan Latile telah menyebabkan ribuan orang Islam meninggalkan negara tersebut.⁴⁰ Sehubungan dengan itu, Mesir merupakan di antara salah satu destinasi utama pelarian Islam dari Sepanyol. Di bawah pemerintahan Kerajaan Mamluk, Mesir telah memberikan perlindungan yang sewajarnya kepada orang-orang Islam dari Sepanyol.⁴¹

Kedatangan orang-orang Islam dari Sepanyol ini sebenarnya terdiri juga daripada para sasterawan, ulama' dan sarjana Islam yang telah memberikan kesan positif terhadap perkembangan aktiviti-aktiviti intelektual dan kesusasteraan di Mesir.⁴² Oleh yang demikian ratusan madrasah, khanqah,

---

³⁸Ibn Taghribardi, *Al-Nujum al-Zahira*, 1932, vol.5, h.320; al-Suyuti, *Husn al-Muhadarah*, t.t, vol.2, h.86.

³⁹*Ibid*

⁴⁰Philip K.Hitti, *History of The Arabs*, h.845

⁴¹*Ibid*

⁴²*Ibid*

zawiah dan masjid telah dibina semula atau dibaik pulih bagi memajukan bidang pendidikan di serata tempat di Mesir.⁴³

Daripada suasana dan perkembangan budaya ilmu yang subur ini Ibn Hajar dan ulama'-ulama' telah berkesempatan menghayati dan mengembangkan ilmu-ilmu Islam dengan baiknya. Pengiktirafan dan keperihatinan di kalangan beberapa orang sultan dari Kerajaan Mamluk terhadap ulama dan ilmu pengetahuan merupakan di antara faktor terpenting kemantapan perkembangan aktiviti intelektual pada masa itu.

Di antara sultan-sultan Mamluk yang menunjukkan minat yang mendalam terhadap ilmu pengetahuan dan pernah menganugerahkan kepada Ibn Khaldun dengan jawatan profesor dan Hakim Mahkamah Raja ialah Sultan al-Zahir Saif al-Din Barquq (m.784H/132M).⁴⁴ Selain daripada Sultan al-Zahir, terdapat lagi beberapa orang sultan kerajaan Mamluk yang prihatin terhadap budaya ilmu seperti Sultan al-Zahir Rukn al-Din Baibras I (m.658H/1260M), Sultan al-Mansur Saif al-Din Qalu'un al-Alfi (m.678H/1280M), Sultan al-'Ashraf Nasir al-Din Sha'ban II (m.762H/1361M) dan Sultan al-Nasir al-Din Fajar (801H/1399M).⁴⁵

Kemunculan Ibn Hajar sebagai seorang tokoh ilmuan pada zamannya telah disertai dengan beberapa orang tokoh ilmuan terkenal yang lain dari berbagai disiplin ilmu pengetahuan. Sumbangan dan peranan tokoh-tokoh ilmuan ini telah memberikan imej yang positif terhadap aktiviti intelektual di zaman Kerajaan Mamluk.

Selain daripada sumbangan Ibn Hajar terhadap perkembangan ilmu pengetahuan di zamannya, Ahmad Ibn Muhammad Ibn Khallikan (m.681H/1282M) telah muncul sebagai tokoh ilmuan di bidang biografi Islam yang telah menghasilkan sebuah karya yang bertajuk *Wafayat al-a'yan wa anba' abna' al-zaman*.⁴⁶ Buku ini telah memaparkan tentang riwayat hidup 846 tokoh-tokoh Islam yang terkenal dan juga sejarah pemerintahan kerajaan-kerajaan Islam.

---

⁴³Philip K.Hitti, *History of The Arabs*, h.845

⁴⁴*Ibid*, h.687

⁴⁵*Ibid*

⁴⁶Khayr al-Din al-Zarkili, *Al-A'lam* 1974, jil.i, Beirut, h.178 dan Ahmad Ati Allah, *Al-Qamus al-Islami*, 1996, Jil.ii, Qaherah, h.46.

Di bidang sejarah dan ketamadunan Islam, telah muncul pula beberapa orang tokoh ilmunan melalui karya-karya utama mereka. Di antaranya ialah Abu al-Fida' Ibn Kathir (m.773H) telah menghasilkan karya sejarahnya iaitu *Al-Mukhtasar fi tarikh al-Bashar* dan *Taqwim al-Buldan*.⁴⁷

Manakala al-Maqrizi (m.845H/1441M) telah menghasilkan pula *Khitat* dan *al-Muqaffa*. Di samping itu muncul pula Ibn Taghribardi (m.874H/1470M) dengan karyanya *al-Nujum al-Zuhira fi Akhbar Misr wa al-Qaherah* dan *Al-Dhahabi* (m.784H/1348M) melalui karya masyhurnya iaitu *Tarikh al-Islam* dan *Tabaqat al-Mashahir wa al-'A'lam*.⁴⁸ Ketokohan para ulama ini bersama dengan karyanya telah menambahkan lagi khazanah rujukan sejarah peradaban Islam.

Di bidang falsafah dan teologi Islam, kemunculan Ibn Taymiyyah (m.728H/1328M) sebagai seorang ahli teologi, mujtahid dan reformis Islam telah memberikan sumbangan yang besar terhadap dakwah Islam khususnya di zaman Mamluk. Di antara karya terkenalnya ialah *al-Siyasah al-Shar'iyah*.⁴⁹

Begitu juga dengan kemunculan ahli falsafah Islam terkemuka Ibn Khaldun (m.806H/1406M) telah memainkan peranan penting di zaman kerajaan Mamluk sebagai ilmunan Islam dan pakar rujuk masyarakat. Beliau juga pernah dilantik bagi mengetahui rundingan damai dengan Timur Leng di Damsyiq di atas permintaan pemerintah.⁵⁰ Di antara karya terkenal beliau di bidang falsafah ini ialah *Muqaddimah*.⁵¹

Berdasarkan huraian di atas jelaslah bahawa Ibn Hajar telah melalui kehidupan di dalam satu zaman yang subur terhadap perkembangan aktiviti intelektual di bawah pemerintahan Kerajaan Mamluk, walaupun suasana sosio-politiknya berada di dalam keadaan yang tidak menentu. Dari sudut yang lain pula kemunculan Ibn Hajar dan tokoh-tokoh ilmunan Islam yang lain di zaman tersebut jelas menunjukkan bahawa pengiktirafan pihak pemerintah yang sewajarnya terhadap peranan para ulama di dalam berbagai bidang khususnya di bidang pentadbiran dan pendidikan.

---

⁴⁷Ibn al-Imad, *Shadharat al-Dhahab*, 1351H, Jil.17, Qaherah, h.317

⁴⁸*Ibid*

⁴⁹Ibn Iyas, *Tarikh Misr*, 1311H, Jil 5, Qaherah, h.369.

⁵⁰*Ibid*

⁵¹*Ibid*

1.4 Pendidikan.

Ibn Hajar telah memulakan pendidikan ketika umurnya 5 tahun dan beliau telah dapat menghafaz Al-Quran apabila umurnya meningkat sembilan tahun di bawah bimbingan seorang pengajar yang bernama Sadr al-Din al-Sufti (m.845H/144M).⁵² Ibn Hajar telah memasuki maktab pengajian ketika umurnya enam tahun dan mempelajari fiqh secara khususnya dengan Ibn 'Utrush (m.784H/138M).⁵³

Ketika umur 12 tahun, penjaga Ibn Hajar yang bernama al-Kharrubi telah membawa beliau ke Mekah bagi mengerjakan haji pada tahun 784H/1382M.⁵⁴

Ibn Hajar telah menetap selama dua tahun di Mekah dan sempat berguru dengan Sheikh Afif al-Din al-Nishawari (m.790H/1388M) yang mengajarnya kitab *Sahih al-Bukhari*.⁵⁵

Pada tahun 786H/1384M Ibn Hajar dan al-Kharrubi telah meninggalkan Mekah untuk pulang ke Mesir.⁵⁶ Setahun kemudian al-Kharrubi telah meninggal dunia dan kematiannya telah menyebabkan Ibn Hajar tidak meneruskan pengajiannya selama tiga tahun.⁵⁷ Pada tahun 790H/1388M Ibn Hajar telah menyambung semula pengajiannya dengan penjeganya yang baru iaitu Muhammad al-Qattan al-Misri (m.830H/1410M).⁵⁸

Melalui Muhammad al-Qattan, Ibn Hajar telah mempelajari asas-asas ilmu usul al-fiqh, ilmu bahasa dan matematik.⁵⁹ Ketika umurnya 19 tahun, Ibn Hajar mula meminati ilmu kesusteraan dan telah menghasilkan satu antologi yang berjilid-jilid yang dikenali sebagai *Diwan Ibn Hajar*.⁶⁰

---

⁵²al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 22

⁵³*Ibid*

⁵⁴*Ibid*

⁵⁵*Ibid*, h. 19

⁵⁶*Ibid*

⁵⁷*Ibid* dan *al-Daw al-Lami'*, *Op.cit.*, Jil. 2, h. 36.

⁵⁸*Ibid*

⁵⁹*Ibid*

⁶⁰*Ibid*

Pada tahun 795H/1392M ketika berumur 23 tahun, Ibn Hajar dikatakan telah menjadi sarjana di dalam ilmu fiqh, mantiq, falsafah, kesusasteraan, matekatik, retorik, bahasa, khat dan ilmu yang berkaitan dengan kamus.⁶¹

Menurut al-Sakhawi pada tahun 796H/1393M, Ibn Hajar memulakan era baru di dalam kehidupannya sebagai seorang penuntut ilmu apabila beliau mula berguru dengan Zain al-Din al-Iraqi (m.806H/1404M) yang terkenal sebagai seorang muhaddith pada masa tersebut.⁶² Selama 10 tahun Ibn Hajar berguru dengan al-Iraqi di bidang Hadith yang akhirnya telah menjadikan beliau sebagai seorang tokoh ilmuan di bidang ini.⁶³

1.4.1 Guru-guru

Di dalam proses pendidikan di kalangan ulama, aspek berguru amat diberi penekanan kerana ianya mempunyai nilai-nilai yang murni di antara guru dan murid. Berhubung hal ini, Ibn Hajar sebenarnya mempunyai ramai guru-guru yang terkenal dari berbagai disiplin ilmu. Berdasarkan keterangan Ibn Hajar di dalam *al-Majma' al-Muassas li al-Mu'jam al-Mufaharas* yang juga dikenali sebagai *Mu'jam al-Shuyukh*, beliau menganggarkan guru-gurunya seramai 742 orang.⁶⁴

Berikut akan dihuraikan beberapa orang tokoh ulama terkenal yang pernah menjadi guru bagi Ibn Hajar. Seperti yang dinyatakan sebelum ini, Ibn Hajar telah berguru dengan al-Iraqi bagi mendalami ilmu Hadith. Di masa yang sama beliau juga turut berguru dengan Siraj al-Din al-Bulqini (m.805H/1403M) yang merupakan seorang pakar di bidang ilmu usul al-fiqh.⁶⁵

Al-Bulqini juga turut diakui sebagai seorang tokoh Hadith khususnya di bidang Hadith ahkam. Ketokohan beliau di bidang ini turut dibuktikan apabila Ibn Hajar sendiri menyaksikan al-Bulqini menghuraikan secara mendalam Hadith-Hadith yang disusun oleh al-Qurtubi di dalam *Sharh Mukhtasar Muslim*.⁶⁶

⁶¹al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 20

⁶²*Ibid*

⁶³*Ibid*

⁶⁴Ibn Hajar, *al-Majma'*, h. 5

⁶⁵*Ibid*

⁶⁶*Ibid*, h. 6

Al-Bulqini juga diakui sebagai salah seorang tokoh tajdid pada zamannya dan kehebatan hafalannya diiktiraf setanding dengan Ibn Taimiyah⁶⁷. Berkat pengajaran beliaulah Ibn Hajar telah dapat menghasilkan sebuah karya yang bertajuk *Ta'liq al-Taliq*.⁶⁸

Selain daripada al-Bulqini, Ibn Hajar juga berguru dengan seorang tokoh ilmu Hadith yang terkenal iaitu Ibn Mulaqqin (804H/1401M).⁶⁹ Sebagai seorang tokoh ilmuan, Ibn Mulaqqin telah menghasilkan lebih daripada 300 karya dari berbagai disiplin ilmu.⁷⁰ Daripada beliau, Ibn Hajar banyak mempelajari khususnya Ilmu Hadith yang berkaitan dengan *Sharh al-Hadith* dan *Rijal al-Hadith*. Bagi memantapkan ilmu di bidang pembacaan al-Quran maka Ibn Hajar telah berguru dengan Ibrahim b. 'Ahmad b. 'Abd. Wahid b. 'Abd. Mu'min b. Said b. 'Ilwan b. Kamil al-Tanukhi (m.800H/1397M).⁷¹

Di samping itu al-Tannukhi juga merupakan salah seorang guru yang terkenal di dalam ilmu isnad pada zamannya.⁷² Justeru itu Ibn Hajar telah mempelajari dan menerima tujuh qira'at Al-Qur'an di samping ilmu isnad daripadanya selama tiga tahun.⁷³

Ibn Hajar juga turut berguru dengan 'Ali b. 'Abi Bakr b. Sulayman b. 'Abi Bakr b. 'Umar b. Salleh al-Haythami (m.800H/1397M).⁷⁴ Al-Haythami pernah berguru dengan al-'Iraqi yang juga merupakan sahabatnya⁷⁵ dan merupakan seorang yang alim di bidang matan al-Hadith dan banyak menghasilkan kitab-kitab takhrij.⁷⁶ Oleh sebab itu Ibn Hajar telah tertarik dengan kebolehannya dan telah mengkaji salah sebuah kitabnya yang terkenal iaitu *Majma' al-Zawa'id wa Manba' al-Fawa'id*.⁷⁷

---

⁶⁷Ibn Hajar, *al-Majma'*

⁶⁸*Ibid*

⁶⁹*Ibid*

⁷⁰*Ibid*

⁷¹*Ibid*

⁷²*Ibid*, h. 17

⁷³*Ibid*

⁷⁴*Ibid*

⁷⁵*Ibid*

⁷⁶*Ibid*

⁷⁷*Ibid*

Demi memantapkan lagi penguasaan bahasa 'Arabnya maka Ibn Hajar telah berguru dengan Muhammad b. Yaqub b. Muhammad b. Ibrahim b. Umar al-Shirazi (m.817H/1415M).⁷⁸ Beliau merupakan seorang ulama bahasa dan terkenal dengan karyanya *Qamus al-Muhit*.⁷⁹ Oleh itu Ibn Hajar telah memperdalamkan lagi ilmu bahasa daripadanya.

Sebenarnya Ibn Hajar mempunyai ramai guru yang membimbingnya dalam pelbagai bidang ilmu pengetahuan. Walaubagaimanapun guru-guru beliau seperti yang di atas adalah merupakan di antara tokoh-tokoh ulama terkenal dan masyhur di zamannya.

1.4.2 Murid-muridnya

Setelah berguru dengan ramai tokoh ilmuan Islam maka akhirnya Ibn Hajar turut menjadi seorang tokoh ilmuan juga. Beliau sebenarnya mempunyai bilangan murid yang ramai. Menurut al-Sakhawi, Ibn Hajar mempunyai murid yang terlalu ramai sehingga sukar untuk dihitungkan.⁸⁰ Berdasarkan senarai di dalam al-Jawahir, murid Ibn Hajar yang dikenali ialah seramai 600 orang.⁸¹ Yang dimaksudkan dengan murid-murid Ibn Hajar ini ialah mereka yang berkesempatan mendapat pengajaran dan ilmu secara terus dari beliau semasa hayatnya dan telah mempelajari berbagai bidang ilmu khususnya ilmu Hadith, Sejarah, bahasa, kesusasteraan dan fiqh.⁸²

Daripada murid-murid Ibn Hajar tersebut, telah lahir sebilangan ulama' yang meneruskan jejak langkahnya bagi menghidupkan sunnah Rasulullah SAW ini menerusi berbagai bidang ilmu. Di antara murid-muridnya yang telah lahir sebagai tokoh-tokoh ulama Islam ialah.⁸³

i) Hafiz Muhammad b. Abd Rahman al-Sakhawi (m.902H/1496M). Beliau adalah murid kanan yang mewarisi ilmu gurunya, Ibn Hajar. Al-Sakhawi juga terkenal sebagai ulama di bidang Hadith usul al-Hadith dan sejarah.

---

⁷⁸Ibn Hajar, *al-Majma'*

⁷⁹*Ibid*

⁸⁰al-Sakhawi, *al-Jawahir*, h. 254-274

⁸¹*Ibid*

⁸²*Ibid*

⁸³*Ibid*

ii) Taghribardi (m.874H/1469M) dan Ibn Fahd al-Makki (m.885H/1480M) merupakan dua orang murid Ibn Hajar yang akhirnya terkenal sebagai tokoh sejarah.

iii) Burhan al-Din al-Halabi (m.884H/1479M), 'Abu al-Fadl Qalqashqandi (m.871H/1466M) dan Muhammad b. Muhammad al-Kamal al-Shumunni (m.821H/1418M) di antara murid Ibn Hajar yang mempunyai keilmuan di bidang Hadith.

iv) Nasim al-Din al-Murshidi (h.833H/1429M) merupakan seorang murid Ibn Hajar yang terkenal sebagai tokoh hafiz Al-Quran dan sarjana di dalam berbagai ilmu pengetahuan.

v) Muhammad b. Ahmad al-Taqi al-Fasi (m.879H/1418M), murid Ibn Hajar yang menjadi seorang tokoh penyajak yang terkenal pada zamannya.

1.4.3 Pengembaraan Ilmu

Di antara proses pendidikan para ulama Islam ialah pengembaraan mencari ilmu atau lebih dikenali dengan rehlah al-'ilmiyah. Ibn Hajar sepertimana ulama-ulama Hadith yang lain telah mengembara ke merata tempat bertujuan untuk berguru dengan para ulama yang ditemui khususnya ilmu yang berkaitan dengan Hadith.

Ibn Hajar memulakan pengembaraan ilmunya yang pertama di dalam tahun 793H/1390M, menuju ke Qus, yang merupakan sebuah kota yang terletak di Mesir dan jaraknya 12 hari berjalan kaki dari Fustat.⁸⁴

Semasa berada di Qus Ibn Hajar telah sempat menemui sekumpulan ulama terkenal seperti Nur al-Din 'Ali b. Muhammad al-'Ansari (m.80aH/1398M).⁸⁵ Pada hari Selasa, bulan Dhul qa'idah tahun 799H, Ibn Hajar meneruskan pengembaraannya ke Iskandariyyah.⁸⁶

Pemergian beliau ke Iskandariyyah ini adalah bertujuan untuk menemui sekumpulan ulama Hadith dan isnad yang terkenal pada masa itu seperti Ibn

---

⁸⁴Ibn Hajar, *al-Majma'*, h. 66 dan al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 23

⁸⁵*Ibid*

⁸⁶*Ibid*

Sulaiman al-Fishi (m.798H/1396M).⁸⁷ Ibn al-Buri (m.802H/1400M)⁸⁸ dan Ibn al-Hussayn al-Tunisi (m.803H/1401M).⁸⁹

Setelah berada lebih dari setahun di Iskandariyyah Ibn Hajar meneruskan pengembaraan ilmunya ke Damshiq.⁹⁰ Semasa di Damshiq beliau mula menulis dan dapat menghasilkan sebuah karya yang bertajuk *al-Durar al-mudi'ah min fawa'id al-Iskandariyyah*.⁹¹

Beliau kemudiannya kembali ke Mesir dan seterusnya pada hari khamis, 22 shawal tahun 799H beliau menuju ke Yaman melalui kapal laut dan sampai pada bulan Rabi' al-awwal pada tahun berikutnya.⁹²

Semasa di Yaman, Ibn Hajar telah bertemu dengan ramai ulama Islam dari berbagai bidang ilmu pengetahuan. Walau bagaimanapun kesemua ilmu pengetahuan yang dipelajarinya dari Yaman telah digunakan oleh Ibn Hajar untuk memperdalamkan ilmunya di bidang Hadith.

Ibn Hajar juga telah memperdalamkan bahasa 'Arab di samping ilmu Hadith dari al-Najm wa al-Marjani (m.827H/1424M) semasa di Yaman.⁹³ Beliau turut berguru dengan seorang Ketua Majlis Fatwa Yaman iaitu Ahmad b. Abi Bakr al-Nasiri (m.815H/1413M) dan al-Sharif b. al-Maqri (m.837H/1334M) untuk mempelajari ilmu fiqh, Bahasa 'Arab dan sastera.⁹⁴

Bagi memperdalamkan lagi pengetahuan di bidang kesusasteraan dan qiraat al-Qur'an, beliau telah menuntut dengan al-Radhi b. Musta'zayn (m.816H/

---

⁸⁷Beliau ialah Muhammad b. Ahmad b. Sulaiman al-Fishi al-Marjany. *Ibid*, h.165

⁸⁸Beliau ialah Muhammad b. 'Ali b. Ahmad b. Hibatullah b. al-Buri al-Iskandarani. *Ibid.*, h. 167.

⁸⁹Beliau ialah Muhammad b. Muhammad b. Muhammad b. al-Hasan b. 'Ali b. al-Fakhr al-Tunisi al-Iskandarani. *Ibid*, h. 157

⁹⁰Ibn Hajar, *Op.cit.*, h. 530

⁹¹*Ibid*

⁹²Ibn Hajar, *al-Majma'*, h. 531

⁹³Nama beliau ialah Muhammad b. Abi Bakr b. 'Ali b. Yussuf al-Misri, Lihat Ibn Hajar *Anba' al-Ghumar*, *Op.cit.*, h. 338; *al-Majma'*, *Op.cit.*, h. 262 dan al-Sakhawi, *al-Daw al-Lami'*, *Op.cit.*, h. 182; *al-Jawahir wa al-Durar*, *Op.cit.*, h. 28.

⁹⁴*Ibid*

1414M).⁹⁵ Selepas menamatkan pengajian ini, Ibn Hajar telah menulis karya-karyanya yang bertajuk *Ta'liq al-Ta'liq*, *Tahdhib al-Tahdhib* dan *Lisan al-Mizan*.⁹⁶

Di samping mempelajari ilmu-ilmu pengetahuan seperti yang dinyatakan di atas, Ibn Hajar mengambil kesempatan untuk mengambil Hadith daripada ulama-ulama di Yaman. Di antara ulama-ulama tersebut ialah Biltaqi Ahmad b. Ibrahim al-Qawsi dan 'Ali b. Ahmad al-San'ani (m.806H/1404M).⁹⁷

Di atas tujuan untuk bertemu dengan ulama Hadith dan pakar sanad Hadith, Ibn Hajar telah sampai di Sham pada 21hb Ramadan 802H/1399M.⁹⁸ Ibn Hajar telah berada di Sham selama 100 hari. Semasa di Sham, Ibn Hajar telah melawat beberapa tempat seperti Siryaqus, Qatiya, Ghazza, Nabusul, Ramla, Khalil, Salihya, Damshq dan Bait al-Maqdis di samping sempat menemui sebilangan ulama' Hadith seperti Sulaiman ibn Abd Nasir ibn Ibrahim al-Ibshiti (m.811H/1409M), Ibn Abdullah al-Khalili (m.805H/1403H) dan lain-lain lagi.⁹⁹

Pada tahun 805H, Ibn Hajar bersama dengan serombongan ulama dan muhaddithin telah pergi ke Hijaz untuk tujuan menunaikan fardhu haji dan ziarah. Semasa di Hijaz, terutamanya di Mekah dan Madinah, Ibn Hajar telah dapat mengadakan muzakarah atau diskusi ilmu dengan ulama-ulama Hijaz.¹⁰⁰

Pada tahun 836H, Ibn Hajar telah menuju ke Halb, Syria untuk bertemu dengan seorang ulama sanad yang bernama Umar b. Aidghhamash (801H/1399M).¹⁰¹ Semasa di Halb, Ibn Hajar juga telah dapat bertemu dan bermuzakarah dengan Ibn Khatib al-Nasiriyyah (m.843H/1440M) di atas tujuan untuk berguru dan mengambil Hadith-Hadith dari mereka.¹⁰²

---

⁹⁵Ibn Hajar, *al-Majma'*, h. 244

⁹⁶*Ibid*

⁹⁷*Ibid.*

⁹⁸al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.30

⁹⁹*Ibid*

¹⁰⁰Di antara ulama tersebut ialah Kamal al-Din Muhammad b. Muhammad b. Nasr al-Din Muhammad b. al-Barizi (m.856H/1456M) dan al-Badr al-Aini (855H/1451M) al-Sakhawi, *Ibid.*, h. 131 dan Ibn Hajar, *Ibid.*, h. 281.

¹⁰¹Ibn Hajar, *al-Majma'*, h. 281

¹⁰²*Ibid*

Sebenarnya pengembaraan ilmu yang telah dilakukan oleh Ibn Hajar bukanlah hanya di tempat yang disebutkan di atas sahaja tetapi meliputi lebih kurang 49 tempat di dunia Islam.¹⁰³

1.5 Kehidupan Berumahtangga

Ibn Hajar telah memulakan penghidupan berkeluarga ketika berumur 25 tahun apabila berkahwin dengan seorang perempuan yang bernama 'Anas pada bulan Sha'ban 798H.¹⁰⁴ 'Anas adalah merupakan anak kepada seorang qadi yang bernama Karim al-Din 'Abd al-'Aziz (m.807H/1405M).¹⁰⁵

Daripada perkahwinan Ibn Hajar dengan 'Anas telah melahirkan lima orang anak perempuan iaitu Zin Khatun, Farhah, Ghaliyah, Rabi'ah dan Fatimah.¹⁰⁶ Tiada seorangpun anak lelaki yang dilahirkan melalui perkahwinan Ibn Hajar dengan 'Anas.¹⁰⁷

Justeru kerana keinginannya yang tinggi terhadap anak lelaki, maka beliau telah berkahwin pula dengan seorang hamba Tartar yang bernama Khas Tark.¹⁰⁸ Keinginan Ibn Hajar untuk mendapatkan anak lelaki akhirnya dimakbulkan oleh Allah SWT melalui perkahwinan dengan hamba Tartar ini. Pada 18hb. Safar tahun 815H/1412M lahirlah seorang anak lelaki dari isterinya yang keempat ini dan diberi nama Badr al-Din Abu al-Ma'ali Muhammad.¹⁰⁹

Pada tahun 834H, Ibn Hajar telah berkahwin pula dengan 'Armalah al-Zin 'Abi Bakr al-Amshati.¹¹⁰ Perkahwinan Ibn Hajar kali ini telah melahirkan seorang anak perempuan sahaja yang bernama Aminah, tetapi telah meninggal

---

¹⁰³Empat puluh sembilan tempat yang pernah dilawati oleh Ibn Hajar itu boleh diketahui dengan lebih lanjut di dalam kitabnya *Anba' al-Ghumar*. - Lihat Ibn Hajar, *Anba' al-Ghumar*, *Op.cit.*, h. 37

¹⁰⁴Ibn Hajar, *Op.cit.*, h. 240 dan al-Sakhawi *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 326.

¹⁰⁵Anas merupakan seorang perempuan yang telah dikenali sebagai ilmunan khususnya di bidang Hadith dan pernah berguru dengan al-Iraqi sebelum berkahwin dengan Ibn Hajar *Ibid*.

¹⁰⁶al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 327

¹⁰⁷*Ibid*

¹⁰⁸*Ibid*

¹⁰⁹*Ibid*

¹¹⁰*Ibid*

dunia semasa kecilnya. Pada penghujung tahun 836H/1432M, beliau berkahwin lagi dengan seorang wanita yang bernama Layla bt Mahmud b. Tughan al-Halabiya (m.881H/1476M). Layla merupakan seorang janda yang sudah mempunyai dua anak remaja. Walau bagaimanapun perkahwinannya dengan Layla turut tidak menghasilkan anak sebagaimana keinginan beliau sendiri.¹¹¹

Mengenai kehidupan anak-anak Ibn Hajar, kesemuanya telah dididik dengan didikan keagamaan dan keilmuan. Anak sulungnya yang bernama Zin Khatun (m.802H-833H) telah berkahwin dengan seorang amir yang bernama Shahin al-Karki (m.460H/1456M).¹¹²

Beliau telah melahirkan beberapa orang anak, tetapi kesemuanya telah mati ketika kecilnya. Walaubagaimanapun hanya seorang sahaja yang hidup iaitu bernama Abu al-Mahasin Yusuf yang lebih dikenali sebagai cucu Ibn Hajar.¹¹³

Anak keduanya, Farhah (m.804H-828M) telah berkahwin dengan seorang shaikh yang bernama Muhib al-Din Ibn al-'Ashqar (m.863H). Hasil perkongsian hidup tersebut beliau telah dikurniakan seorang anak lelaki tetapi telah meninggal dunia semasa kecilnya. Galiyah (t.806H-809M) dan Fatimah (t.817H-819H) adalah merupakan dua orang anak Ibn Hajar yang telah meninggal dunia semasa kecilnya kerana mengidap penyakit taun.¹¹⁴

Manakala anak Ibn Hajar yang bernama Rabi'ah (t.811H-832H) telah berkahwin dengan al-Shahab b. Maknun (m.829H). Anak yang dilahirkan dari perkongsian hidup ini yang bernama Ghaliyah juga telah meninggal dunia semasa kecilnya. Setelah suaminya al-Shahab Ibn Kamnun meninggal dunia maka beliau telah berkahwin pula dengan al-Muhib b. al-'Ashkar (m.829H) sehingga beliau meninggal dunia pada tahun 832H.¹¹⁵

Anak lelaki tunggal Ibn Hajar iaitu Badr al-Din Abu al-Ma'ali (815H-869H) telah dididik di peringkat awalnya supaya dapat menghafaz Al-Qur'an semenjak kecilnya. Melalui didikan bapanya, Ibn Hajar dan guru-guru yang lain, Badr al-Din telah muncul sebagai seorang ulama khususnya di bidang Hadith. Beliau

---

¹¹¹al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*

¹¹²*Ibid*

¹¹³*Ibid*

¹¹⁴*Ibid*

¹¹⁵*Ibid*

pernah menggantikan bapanya sebagai seorang imam di Masjid Talun, Mesir dan guru Hadith di Institut Husayniyyah.¹¹⁶

Menurut al-Sakhawi, Badr al-Din di dalam beberapa aspek tidak dapat mewarisi kehebatan ilmu dan peribadi seperti yang pernah dimiliki oleh bapanya. Sebagai buktinya, Badr al-Din hanya dapat menghafal sebahagian sahaja daripada Hadith-Hadith yang terdapat di dalam kitab ayahnya, *Bulugh al-Maram*. Selain itu beliau juga pernah membelanjakan duit secara berlebihan sebanyak 30,000 dinar bagi menguruskan harta peninggalan bapanya.¹¹⁷

Sebagaimana yang dinyatakan di awal perbincangan, Ibn Hajar mempunyai seorang cucu lelaki yang bernama Abu al-Mahasin Yussuf yang dilahirkan pada malam Isnin 8 Rabi' al-awwal 828H dari anak perempuannya Zin Khatun. Abu al-Mahasin mendapat didikan ilmu pengetahuan secara khusus daripada datuknya sendiri, Ibn Hajar.¹¹⁸

Di samping itu al-Sakhawi telah menyebutkan beberapa orang ulama yang menjadi guru kepada Abu al-Mahasin, di antaranya ialah al-Burhan b. Khadr, al-Badr b. al-Qatan, al-Zin Sha'ban dan Ibn Ya'qub.¹¹⁹

Daripada proses pendidikan ini Abu al-Mahasin telah tampil sebagai seorang ulama dan pernah menjawat jawatan penting seperti khatib di Masjid Jami' Sharf al-Din dan di Madrasah al-Mazhariyyah. Beliau telah meninggal dunia pada tahun 899H.¹²⁰

1.6 Jawatan-jawatan Yang Disandang

Sebagai seorang tokoh ilmuan Islam di zamannya, Ibn Hajar telah dilantik bagi memegang beberapa jawatan penting semasa pemerintah Kerajaan Mamluk. Di antara jawatan penting yang pernah dipegang oleh Ibn Hajar ialah Pengerusi Majlis Mesyuarat Ilmu Hadith, pensyarah, ahli fatwa, qadi, Khatib dan Imam.

---

¹¹⁶al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 208

¹¹⁷*Ibid*

¹¹⁸*Ibid*

¹¹⁹*Ibid*

¹²⁰*Ibid*, h. 313

1.6.1 Pengerusi Majlis Mesyuarat Ilmu Hadith

Ibn Hajar telah menyandang jawatan ini bermula pada tahun 808H sehingga 852H sehingga tahun kematian beliau dan semasa hayatnya, majlis ini telah diadakan lebih dari seribu kali.¹²¹ Anggota majlis ini terdiri dari lebih 150 orang para ulama yang berwibawa, diantaranya ialah al-Shahab al-Busayri, al-'Iz al-Baghdadi, al-Kamal Ibn al-Tamimi dan al-Shams b. al-Qamr.

Bagi menjalankan majlis ini Ibn Hajar telah memilih banyak tempat seperti di al-Shaykuniyyah, Baybarsiyyah, al-Jamaliyyah al-Mustajiddah, Dar al-Hadith al-Kamiliyyah dan di rumah Ibn Hajar di tepi pantai Nil, di Mesir.¹²²

Di antara peranan majlis ini ialah merumuskan sebanyak mungkin istifadah atau kesimpulan yang penting dari sesuatu Hadith, di samping meneliti kesahihan sesuatu Hadith dan meneliti syarat-syarat yang cukup bagi perawi Hadith yang berkenaan.¹²³

Pada kebiasaannya di dalam majlis ini akan dimulakan dengan bacaan Al-Qur'an oleh Qari yang baik dan disusuli dengan selawat ke atas Rasulullah SAW dan doa kepada orang-orang yang hadir dan tokoh-tokoh ulama yang terdahulu serta diakhiri dengan wirid-wirid yang boleh mententeramkan jiwa.¹²⁴

1.6.2 Pensyarah

Tugas sebagai seorang tokoh ulama tidak dapat lari daripada memberi sumbangan di bidang pendidikan sama ada berperanan sebagai pendidik atau pensyarah. Sehubungan dengan itu, Ibn Hajar telah mengendalikannya siri-siri kuliah ilmu seperti Tafsir, Hadith dan fiqh di beberapa buah tempat di sekitar Mesir.

Sumbangan Ibn Hajar di dalam mengajar ilmu Hadith telah bermula pada tahun 808H/1405M apabila beliau dilantik sebagai pakar rujuk Hadith di Madrasah Shaykhuniyyah.¹²⁵ Dalam masa tiga tahun berada di madrasah ini Ibn

---

¹²¹Ibn Hajar, *al-Majma'*, *Op.cit.*, h. 100

¹²²*Ibid*

¹²³*Ibid*

¹²⁴*Ibid*

¹²⁵*Ibid*

Hajar telah dapat menghasilkan beberapa buah kitab dan di antara kitab yang termasyhur di bidang ilmu rijal al-Hadith ialah *al-Isabah fi tamyiz al-Sahabah*.¹²⁶

Pada tahun 813H/1410M Ibn Hajar telah dilantik sebagai pensyarah Hadith di Khanqah al-Babrasiyya yang merupakan sebuah institut pengajian ilmu yang telah diasaskan oleh Sultan Baybars al-Jashankiri dalam tahun 706H/1306M.¹²⁷ Ibn Hajar telah berkhidmat di madrasah ini lebih daripada 31 tahun dan pernah dilantik sebagai ketua di bahagian akademik dan pentadbiran yang juga dikenali sebagai mashikhah wa nazar.¹²⁸

Selain daripada memberi sumbangan di bidang ilmu Hadith, Ibn Hajar juga pernah dilantik pakar rujuk di bidang usul fiqh di beberapa buah tempat pengajian. Buat pertama kalinya beliau telah dilantik sebagai pensyarah usul al-fiqh ialah pada tahun 808H/1405M di Madrasah al-Sharifiya.¹²⁹

Kemudiannya pada tahun 822H/1419M beliau telah dilantik bagi jawatan yang sama di Akademi Mu'ayyadiya. Di samping mengajar ilmu usul al-fiqh, Ibn Hajar turut mengajar ilmu fiqh di beberapa buah tempat pengajian ilmu atau madrasah. Ibn Hajar telah dilantik sebagai pensyarah fiqh pada tahun 833H/1429M di Salihya dan telah bertugas di sini selama 13 tahun.¹³⁰ Semasa berkhidmat di Salihya Ibn Hajar pernah dilantik bagi mengetuai guru-guru di bidang fiqh. Di antara sumbangan yang pernah diberikan semasa berkhidmat ialah beliau telah memberikan satu ceramah yang berhubung dengan tokoh Imam Shafi'i yang bertajuk *Tawali al-ta'sis bi-ma'ali Ibn 'Idris*.¹³¹

Ceramah ini telah dihadiri oleh ramai tokoh ulama termasuklah anak sultan yang bernama Nasiri Muhammad.¹³² Selain mengajar ilmu Hadith, usul fiqh dan fiqh, Ibn Hajar turut mengajar ilmu tafsir. Beliau mula mengajar ilmu tafsir pada tahun 819H/1416 di Husainiyyah. Ketokohan Ibn Hajar di dalam ilmu tafsir telah

---

¹²⁶Ibn Hajar, *al-Majma'*

¹²⁷al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 131

¹²⁸*Ibid*

¹²⁹*Ibid*

¹³⁰*Ibid*

¹³¹*Ibid*

¹³²*Ibid*

dirakamkan oleh al-Sakhawi dalam beberapa peristiwa semasa beliau menguji murid-muridnya.¹³³

Di antara peristiwa tersebut ialah Ibn Hajar telah menyoal murid-muridnya yang berkaitan dengan ayat manakah yang terdapat di dalam Al-Qur'an di mana kalimah al-Rahim mendahului kalimah al-Rahman. Apabila melihat murid-muridnya tiada yang mampu menjawab, maka Ibn Hajar menerangkan bahawa di dalam ayat *Bism Allah al-Rahman al-Rahim* menunjukkan bahawa kalimah *al-Rahim* telah mendahului kalimah *al-Rahman*.¹³⁴

1.6.3 Ahli Fatwa

Pada tahun 811H/1408M, Ibn Hajar telah dilantik sebagai ahli fatwa di Dar al-'Adl dan beliau telah memegang jawatan ini sehingga beliau meninggal dunia. Di antara tugas Ibn Hajar sebagai ahli fatwa ialah menulis fatwa-fatwa yang berkenaan dengan masaalah yang timbul di kalangan masyarakat pada ketika itu yang meliputi persoalan-persoalan fiqh, Hadith dan tafsir.¹³⁵

Semasa menjalankan tugas sebagai ahli fatwa, Ibn Hajar telah melaksanakan tugasnya dengan penuh amanah dan bertanggungjawab. Sebagai satu bukti, pada tahun 823H/1420M beliau pernah menolak satu fatwa yang telah dibuat oleh beberapa orang sheikh yang menurut perintah sultan untuk menjatuhkan hukuman kafir ke atas Qara b. Yusuf dan anaknya.¹³⁶

Ibn Hajar menolak fatwa tersebut kerana merasakan perintah sultan itu tidak bersandarkan kepada sebab-sebab yang kukuh untuk menjatuhkan hukuman kafir ke atas individu tersebut.¹³⁷

Sebagai ahli fatwa yang bertanggungjawab, Ibn Hajar kebiasaannya menulis lebih daripada 30 fatwa-fatwa sehari. Bagi memastikan fatwa-fatwa beliau sebagai fatwa yang lengkap dan tepat maka sebuah kitab telah dihasilkan yang bertajuk '*Ajab al-dhar fi fatawa shahr*'.¹³⁸

---

¹³³al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*

¹³⁴*Ibid*

¹³⁵*Ibid*, h.156

¹³⁶*Ibid*, h.157

¹³⁷*Ibid*

¹³⁸*Ibid*

1.6.4 Qadi al-Qudat

Di antara jawatan yang menjadi kontroversi bagi Ibn Hajar untuk menjawatnya ialah jawatan qadi. Walaupun pada awalnya Ibn Hajar telah cuba menolak untuk menjawat jawatan ini.

Sebelum dilantik sebagai Qadi al-qudat, Ibn Hajar sebenarnya pernah ditawarkan untuk menjawat jawatan timbalan qadi oleh Sadr al-Din al-Munawi (803H/1400M) yang menjadi qadi Mesir pada ketika itu.¹³⁹ Di samping itu pada tahun 819H/1416M beliau juga pernah ditawarkan jawatan sebagai qadi di Syria dengan gaji 10,000 dirham perak sebulan.¹⁴⁰

Dua tawaran ini telah ditolak oleh Ibn Hajar kerana menganggap peranannya sebagai ulama terlalu penting pada masa itu dan beliau tidak mempunyai banyak masa sekiranya menerima jawatan tersebut.¹⁴¹ Walaupun begitu, setelah mendengar pandangan dan nasihat daripada seorang qadi yang bernama Jalaluddin al-Bulqini (m.824H/1421M) maka pada 22hb. Muharram 827H, Ibn Hajar telah menerima perlantikan sebagai Qadi-al-Qudat.¹⁴²

Apabila memegang jawatan sebagai Qadi al-qudat di Mesir, Ibn Hajar masih mengekalkan fungsi ulama yang sebenarnya di dalam menegakan hukum-hukum Allah SWT. Oleh yang demikian, tidak hairanlah semasa memegang

---

¹³⁸al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*

¹³⁹*Ibid.*, h.141 dan Ibn Hajar, *Raf' al-'Isr'*, Qaherah: t.t, h.12

¹⁴⁰*Ibid*

¹⁴¹al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.143 dan Ibn Hajar, *Raf' al-Asr*, h.14

¹⁴²*Ibid*

jawatan ini Ibn Hajar pernah dilucutkan jawatan sebanyak sembilan kali oleh pemerintah dan kemudian dilantik semula bagi memegang jawatan ini.¹⁴³

Sebenarnya terdapat beberapa peristiwa yang berlaku dalam jangka masa lebih kurang 19 tahun 6 bulan yang menyebabkan Ibn Hajar telah dilucutkan jawatannya sebagai qadi dan kemudiannya dilantik semula sebanyak 9 kali. Kesemua peristiwa tersebut sebenarnya menggambarkan ketegasan beliau sebagai qadi dalam menjalankan hukum Allah SWT walaupun bertentangan dengan kehendak pemerintah.

Di dalam satu contoh peristiwa yang menyebabkannya dipecat oleh pemerintah ialah apabila beliau menolak kehendak sultan pada ketika itu untuk mengenakan zakat tambahan terhadap para usahawan yang ada pada ketika itu.¹⁴⁴

¹⁴³Berikut ialah tempoh perlantikan dan perlucutan jawatan Ibn Hajar sebagai Qadi al-Qudat di Mesir:

	(Tarikh perkantikan)	(Tarikh Perlucutan)	(Tempoh)
i)	22hb Muharram 827H/1423M	8hb. Dhu al-Qaidah 827H/1423M	11 bulan
ii)	2hb. Rajab 828/1424M	26 Safar 833H/1429M	4thn. 8 bln.
iii)	26hb Jumad al-awal 834H/1430M	5hb. Shawwal 840H/1436M	6thn. 6 bln.
iv)	6hb Shawwal 841H/1437M	9hb. Rabi al-akhir 842H/1438M	7 bln.
v)	9hb. Rabi al-akhir 842H/1438M	Muharram 844H/1440M	1 thn 10 bln
vi)	16hb Muharram 844H/1440M	15hb. Dhu al-qaidah 846H/1442M	2 thn 11 bln
vii)	4hb. Rabi al-akhir 844H/1444M	11hb Muharram 849H/1445M	10 bln.
viii)	15hb. Muharram	Dhu al-Hijjah	1 thn.
ix)	8hb Rabi al-akhir 852H/1448M	15 Jumad al-akhir 852H/1448M	3 bln.

Rujuk al-Sakhawi, *Ibid.*, h.141 dan Ibn Hajar, *Ibid.*, h.14-20

¹⁴⁴al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.145 dan Ibn Hajar, *Raf al-Asr*, h.16

Faktor utama Ibn Hajar menolak arahan sultan kerana para usahawan tersebut telahpun dikenakan cukai dengan kadar yang tinggi berbanding dengan kadar zakat. Pendapat Ibn Hajar ini telah disokong oleh qadi dari mazhab Hanafi yang bernama Tafihni (m.849H/1445M) yang selalunya banyak memihak kepada pihak kerajaan.¹⁴⁵

1.6.5 Imam dan Khatib

Sebagai seorang yang alim dan berilmu di zamannya, Ibn Hajar telah dilantik sebagai Imam dan Khatib di Masjid al-'Azhar pada tahun 819H. Manakala pada akhir ramadhan tahun 838H, beliau telah dilantik menjadi Imam dan Khatib di Masjid Jami' 'Amr b al-As.¹⁴⁶

Di samping itu, beliau pernah dilantik menjadi penasihat di Jami' al-Zahir. Melalui jawatan tersebut, Ibn Hajar telah menerangkan kepada masyarakat dan pihak pemerintah tentang tanggungjawab mereka terhadap agama. Beliau juga dengan tegas telah menegur pemerintah yang telah lalai dari menegakkan hukum Allah SWT melalui jawatan yang disandangnya.¹⁴⁷

1.6.6 Pustakawan

Ibn Hajar pernah memegang jawatan pustakawan di perpustakaan sekolah Mahmudiyah yang merupakan salah sebuah perpustakaan yang terkenal di Mesir. Perpustakaan ini mempunyai empat ribu manuskrip yang telah diusahakan oleh Ibn Jamaah (m.819H/1416M). Setelah beliau mati, anaknya telah menjualkan perpustakaan ini kepada pihak sekolah dengan syarat setiap khazanah yang terdapat di dalamnya dipelihara dengan cermat.¹⁴⁸

Walaupun begitu, disebabkan kecuaiannya oleh pustakawan pada masa itu maka banyak bahan-bahan rujukan yang telah hilang sehinggalah Ibn Hajar dilantik ke jawatan tersebut di mana beliau telah memperkenalkan sistem indeks dan senarai mengikut tajuk buku di perpustakaan itu.¹⁴⁹

---

¹⁴⁵al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*

¹⁴⁶*Ibid.*, h.157

¹⁴⁷*Ibid*

¹⁴⁸*Ibid*

¹⁴⁹*Ibid*

1.7 Keperibadian

Mengenai sifat-sifat fizikal Ibn Hajar, menurut al-Sakhawi, keadaan tubuh badan Ibn Hajar tidak terlalu tinggi. Kulitnya berwarna putih, mukanya bercahaya, rupa parasnya menarik dan mempunyai janggut tebal berwarna putih.¹⁵⁰

Semasa hayatnya Ibn Hajar mempunyai pendengaran dan penglihatan yang baik dan jelas. Ibn Hajar mempunyai mulut yang kecil dan tubuh badan yang sihat. Beliau telah dikenali sebagai seorang ulama yang berjiwa besar, mempunyai ketajaman pemikiran dan daya ingatan yang kuat. Sebagai satu contoh peristiwa, Ibn Hajar pernah menghafal surah Maryam hanya dalam masa sehari.¹⁵¹

Di samping itu beliau telah menghadiri sebanyak 1150 kali majlis ujian yang dinamakan sebagai imla al-Hadith yang bertujuan untuk menguji Hadith-Hadith yang dihafalnya.¹⁵²

Ibn Hajar telah dikenali semasa hidupnya sebagai seorang yang mempunyai kesungguhan dan komitmen yang tinggi terhadap ilmu pengetahuan. Sepanjang hayatnya 79 tahun beliau telah menggunakan tidak kurang dari 55 tahun dari hidupnya bagi menumpukan perhatian terhadap ilmu pengetahuan.¹⁵³ Beliau menggunakan masa dengan sebaiknya untuk membaca walaupun di dalam keadaan makan atau menunggang kuda. Oleh yang demikian tidak hairanlah sekiranya Ibn Hajar telah dapat menghasilkan sebuah kitab yang bertajuk *Muntaqa Fihrist al-Salafi* di dalam keadaan beliau menunggang unta di dalam perjalanannya menuju dari Mesir ke Mekah.¹⁵⁴

Bagi memperlihatkan komitmen Ibn Hajar terhadap ilmu pengetahuan, al-Sakhawi telah merakamkan kehidupan harian yang biasa dilakukan oleh Ibn Hajar seperti berikut:¹⁵⁵

---

¹⁵⁰al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 252

¹⁵¹*Ibid*

¹⁵²*Ibid*

¹⁵³*Ibid*

¹⁵⁴*Ibid*

¹⁵⁵*Ibid*

Sebagai seorang ulama, beliau telah bangun awal untuk mendirikan salat tahajjud, salat fardu subuh dan sehinggalah salat fajr. Sekiranya tidak mempunyai tetamu di rumahnya maka beliau mula membaca Al-Qur'an dan kemudian menulis buku sehinggalah waktu duha. Setelah mendirikan salat duha maka Ibn Hajar menemui murid-muridnya untuk mengajar sehinggalah masuk waktu zuhr.

Setelah masuk waktu zuhr maka beliau masuk kebiliknya untuk berehat sebentar dan kemudian mendirikan salat zuhur di dalam biliknya. Selepas salat zuhr Ibn Hajar mula menyambung pembacaannya atau menulis buku sehinggalah masuk waktu 'Asar. Selepas mendirikan salat 'Asar beliau menyambung tugas mengajar murid-muridnya dan menulis fatwa. Di samping itu beliau juga akan bermuzakarah dengan rakan-rakannya mengenai sesuatu fatwa.

Apabila hampir masuk azan maghrib, beliau mengambil kesempatan untuk berbuka puasa sekiranya beliau berpuasa atau untuk menjamah makanan sekiranya beliau menyambung semula pembacaan atau penulisan buku-bukunya sehinggalah masuk waktu 'isha'.

Selepas waktu 'isha', Ibn Hajar menyambung semula tugas-tugasnya sebagai pengajar dalam masa sejam hingga dua jam. Setelah mengajar beliau masuk ke rumahnya dan kemudian barulah beliau mendirikan salat 'isha'. Beginilah diari kehidupan yang biasa dilalui setiap hari kecuali beliau terpaksa menjalankan tugas-tugas rasmi yang pernah disandangnya.

Ibn Hajar juga dikenali sebagai seorang mempunyai kemahiran membaca secara cepat. Menurut al-Sakhawi, Ibn Hajar pernah membaca seluruh kitab Sahih al-Bukhari hanya dengan sepuluh kali duduk dan setiap kali duduk untuk membaca memakan masa 4 jam.¹⁵⁶

Di dalam perjalanannya menuju ke Syria Ibn Hajar pernah membaca kitab *Mu'jam al-Saghir* yang dikarang oleh Tabrani yang mengandungi 1500 Hadith berserta dengan isnad hanya dengan sekali duduk di antara waktu zuhr hingga ke 'asar'.¹⁵⁷

¹⁵⁶al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 253

¹⁵⁷*Ibid*

Di samping mempunyai kemahiran membaca buku dengan cepat, Ibn Hajar juga mampu menulis dan menyalin segera dengan cantik sehingga dianggap sebagai ahli kaligrafi. Sebagai satu bukti, Ibn Hajar pernah menyalin seluruh kitab *Sahih Bukhari* hanya di dalam masa 30 hari. Sehubungan dengan itu al-Sakhawi telah menyenaraikan tajuk-tajuk kitab yang pernah disalin oleh Ibn Hajar semasa hayatnya seperti *Sahih al-Bukhari*, *Sunan Abu Dawud* dan *Sharh jam' al-jawami'* oleh Zarkashi.¹⁵⁸

Dari aspek peribadi yang lebih khusus, Ibn Hajar mempunyai sifat kesederhanaan yang terserlah di dalam banyak perkara. Dari sudut makan, minum, Ibn Hajar tidak mempunyai masa makan yang teratur. Beliau menjamah makanan mengikut keperluan sahaja. Di samping itu, beliau menjamah sedikit sahaja makanan di waktu malam hari.¹⁵⁹

Menurut Sakhawi, Ibn Hajar amat sukakan kepada makanan yang manis. Walaubagaimanapun beliau terlalu teliti di dalam kebersihan dan menjaga dari sudut halalnya sesuatu makanan. Di samping itu beliau sentiasa mengelakkan dari memakan makanan yang shubhah atau yang diragui.¹⁶⁰

Ibn Hajar juga mempunyai sifat-sifat yang sederhana walaupun beliau bergelar sebagai Sheikh al-Islam di zamannya. Beliau lebih suka berjalan kaki dari menaiki kenderaan tunggangan yang disediakan oleh pihak pemerintah. Melalui cara ini dapat mengelakkan dirinya dari menggunakan kemudahan mewah kerajaan yang disediakan sedangkan beliau masih lagi berupaya untuk berjalan.¹⁶¹

Di antara sifat Ibn Hajar yang disukai oleh orang ramai pada zamannya ialah beliau bersifat dermawan terutamanya terhadap fakir miskin. Mengikut catatan Sakhawi, Ibn Hajar pernah mendermakan sebanyak 1,000 dinar pada Hari Raya 'Adha untuk diagih-agihkan terhadap fakir miskin dan orang-orang yang memerlukannya. Walaubagaimanapun derma-derma tersebut telah diagihkan dengan cara yang rahsia dan tersembunyi agar sipenerima tidak mengetahui latar belakang penderma.¹⁶² Sebagai seorang ulama mujtahid dan

---

¹⁵⁸al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*

¹⁵⁹*Ibid*

¹⁶⁰*Ibid*

¹⁶¹*Ibid*

¹⁶²*Ibid*

Sheikh al-Islam, Ibn Hajar banyak mendirikan ibadah-ibadah wajib dan sunat. Beliau terlalu prihatin terhadap penjagaan dan penggunaan masa. Masa malam digunakan untuk beribadat seperti salat dan bertahajjud manakala waktu siang digunakan untuk mengajar di samping berpuasa.¹⁶³

1.8 Pandangan-pandangan sarjana terhadapnya.

Sebagai seorang tokoh ulama yang berwibawa dan terkenal pada zamannya maka sudah tentu terdapat ramai di kalangan ulama, anak muridnya, para sarjana dan pengkaji ilmu akan memberi pandangan atau komentar terhadap Ibn Hajar dari berbagai aspek. Berhubung hal ini, terdapat banyak pandangan atau komentar mengenai Ibn Hajar dan dipaparkan di sini sebahagian daripadanya.

Bagi Zain al-Din Abd al-Rahim al-'Iraqi apabila ditanya mengenai pengganti beliau sebagai ulama selepas kematiannya, maka beliau telah menyebut terlebih dahulu nama Ibn Hajar, Abu Zura'ah dan al-Haithami.¹⁶⁴ Beliau juga pernah mengiktiraf bahawa di antara anak muridnya yang paling menguasai ilmu Hadith ialah Ibn Hajar.¹⁶⁵

Menurut Ibn al-Mughali yang merupakan seorang ulama mazhab Hanbali yang terkenal turut mengakui keilmuan Ibn Hajar khususnya di dalam ilmu Hadith yang meliputi aspek *al-rijal*, *tabaqat* dan *sharh al-Hadith*.¹⁶⁶ Beliau juga memberi pujian terhadap ingatan Ibn Hajar yang kuat terhadap teks-teks Hadith dan isnad di samping ketajaman akalnya di dalam menyelesaikan masalah yang berhubung dengan fiqh.¹⁶⁷ Pujian yang seumpama ini turut diberikan oleh sejarawan Islam yang terkenal iaitu al-Maqrizi melalui kitabnya *al-Uqud al-Farid fi tarajim al-'a'yan al-mufidah*.¹⁶⁸

Bagi Ibn Fahd al-Makki, Ibn Hajar semasa remajanya telahpun dikenali oleh ramai ulama khususnya dari disiplin ilmu Hadith kerana kecenderungannya

---

¹⁶³al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*

¹⁶⁴*Ibid*, dan al-Dhahabi, *Shadharat al-Dhahab*, Jil. 7, h. 56

¹⁶⁵*Ibid*

¹⁶⁶*Ibid*

¹⁶⁷*Ibid*

¹⁶⁸*Ibid*

terhadap ilmu rijal al-Hadith dan ilmu-ilmu yang berkaitan.¹⁶⁹ Menurut beliau lagi, keilmuan Ibn Hajar yang sebenarnya dapat dinilai melalui penghasilan karya-karyanya yang bermutu dan bernilai.¹⁷⁰

Menurut Abu al-Fadl Ibn Shahnā yang merupakan seorang Qadi al-Qudat dari mazhab Hanafi turut mengakui keintelektualan dan kewibawaan ilmu Ibn Hajar di bidang fiqh apabila mampu menyelesaikan banyak permasalahan berdasarkan rujukan dari Al-Quran dan al-Sunnah.¹⁷¹

Bagi Ibn Taghribardi, Ibn Hajar merupakan seorang imam, a'lim, hafiz, penyair, sasterawan dan juga penulis bagi sejumlah karya-karya yang banyak.¹⁷² Ibn Hajar juga dikenali kerana kebaikan akhlakunya dan komunikasinya yang berhemah kepada orang ramai justeru melalui sifat-sifat ini meletakkannya sebagai ulama yang dihormati dan disegani.¹⁷³

Sebagai seorang ulama Islam yang memiliki sifat-sifat yang luhur dan sederhana Ibn Hajar telah mengakui dirinya tidak terlepas daripada kesilapan dan beliau sangat mengalu-alukan kepada sesiapa yang boleh memperbaiki kesilapannya kerana tujuannya hanyalah untuk mendapatkan keredaan Allah SWT.¹⁷⁴

1.9 Hasil Karya

Menurut al-Sakhawi, Ibn Hajar telah menghasilkan banyak karya-karya semasa hayatnya. Tidak dapat ditentukan pula jumlah sebenar karya Ibn Hajar kerana tiadanya usaha-usaha yang khusus bagi mengumpulkannya secara berpanjangan.¹⁷⁵

Melalui usaha yang dilakukan seperti al-Sakhawi yang juga merupakan murid kepada Ibn Hajar, maka sebahagian karya-karya tersebut telah dapat

---

¹⁶⁹al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h. 260

¹⁷⁰*Ibid*

¹⁷¹*Ibid*

¹⁷²*Ibid*

¹⁷³*Ibid*

¹⁷⁴*Ibid*

¹⁷⁵*Ibid*

diketahui sehingga kini. Sebenarnya karya-karya Ibn Hajar yang terdapat ketika ini terdiri di dalam bentuk buku-buku yang telah dicetak di dalam bentuk manuskript.

Berikut disenaraikan tajuk karya-karya Ibn Hajar yang meliputi beberapa bidang ilmu pengetahuan seperti Hadith, Tafsir, Kesusasteraan 'Arab dan Sejarah:¹⁷⁶

- 1) al-Durar al-kaminah fi 'ayan al-mi'ah al-thaminah.
- 2) Lisan al-mizan
- 3) al-Ahkam li bayan ma fi al-Qur'an min al-ahkam
- 4) Diwan Sha'ir
- 5) al-Kafi al-shafi fi takhrij al-Hadith al-kashf
- 6) Dzayl al-durar al-kaminah
- 7) al-Alqab al-ruwat
- 8) Taqrib al-tahdhib
- 9) al-Isabah fi tamyiz asma' al-Sahabah
- 10) Tahdhib al-Tahdhib
- 11) Ta'jil al-manfaah bi-zawa'id rijal al-a'immah al-arba'ah
- 12) Ta'rif ahl al-taqdis
- 13) Bulugh al-Maram min 'adillah al-ahkam
- 14) al-Majma' al-mu'assis bi al-mu'jam al-mufahras
- 15) Tuhfat ahl al-Hadith 'an shuyukh al-Hadith
- 16) Nuzhah al-nazr fi tawdih nukhbah al-fikr
- 17) al-Majalis
- 18) al-Qawl al-musaddad fi al-dzab 'an musnad al-Imam Ahmad
- 19) Diwan Khutb
- 20) Tasdid al-qaws fi mukhtasar al-firdaws lil dubli
- 21) Tabsir al-muntabah fi tahrir al-mustabah
- 22) Raf' al-'Isr'an qudat misr
- 23) 'Inba' al-ghumar bi 'anba' al-'umr
- 24) Ithaf al-maharah bi atraf al-ishrah
- 25) al-I'lam fi man walla Misr fi al-Islam
- 26) Nuzhah al-albab fi al-alqab
- 27) al-Dibajah

¹⁷⁶al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, ibid.; Kahyr al-din Zerekli, *al-'Alam*, Beyrut: 1979, Juz. 1, h. 178; B. Lewis, V.L. Menage, C.H Pellat and J. Schact, *The Encyclopedia of Islam*, London: 1986, vol iii, h. 778 and M. Th. Houtsma, A.J Wensick, T.W Arnold, W. Heffening and E. Levi - Provençal, *The Encyclopedia of Islam*, vol ii, London: 1927, h. 380

- 28) Muqaddimah Fath al-bari fi sharh sahih al-Bukhari
- 29) al-Talkhis al-habir fi takhrij Ahadith al-rafi' al-kabir
- 30) Taghliq al-taliq

1.10 Kewafatan

Sebelum kewafatannya, beliau telah mula mengalami kesakitan pada hari Selasa 11 Zulkaedah 852H. Beliau mula merasa sakit semasa pulang ke rumah isteri pertamanya, Anas. Pada mulanya Ibn Hajar cuba menyembunyikan kesakitannya.

Walau bagaimanapun apabila sakitnya bertambah serius, maka ahli keluarganya telah memanggil doktor untuk tujuan mengesan dan merawat penyakit Ibn Hajar. Doktor telah cuba mengesan dan merawat penyakit Ibn Hajar, tetapi keadaan beliau semakin lemah. Akibat seriusnya penyakit yang dialami, Ibn Hajar terpaksa melakukan solat di dalam keadaan duduk. Dan pada malam tersebut, beliau terpaksa meninggalkan solat Qiyam al-lail yang biasa dilakukannya sebelum ini.¹⁷⁷

Semasa Ibn Hajar di dalam keadaan tenat, maka ramai para pembesar negara, para qadi, ulama dan anak muridnya datang menziarahi beliau.

Semasa anak cucunya dan sahabat yang mengelilinginya membaca Surah Yassin, maka Ibn Hajar kembali ke RahmatuLlah bersamaan malam Sabtu, 28hb Zulhijjah selepas waktu isha dalam tahun 852H/21hb Februari 1449 di Mesir.¹⁷⁸ Jenazah Ibn Hajar telah dikebumikan di satu kawasan perkuburan yang bernama Qarafa.¹⁷⁹

Apabila mendengar kematian Ibn Hajar, umat Islam di merata tempat seperti di Mekah, Baitul Maqdis, Halb dan Dimashq dan di merata tempat telah mendirikan salat ghaib untuk beliau. Seramai lebih 1500 orang Islam telah mengiringi mayat Ibn Hajar semasa di bawa ke tanah perkuburan.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷al-Sakhawi, *al-Jawahir wa al-Durar*, h.277

¹⁷⁸*Ibid* dan *al-Daw' al-Lami'*, Jil. 2, h.40 dan al-Dhahabi, *Shadharat al-Dhahab*, Jil. 7, h.273

¹⁷⁹*Ibid*

¹⁸⁰*Ibid*